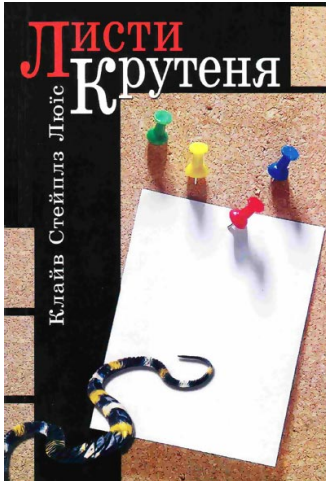

Микола ВИТІВСЬКИЙ

«Єдине, що бачить твій підопічний, це недокінчену псевдоготичну споруду на новій земельній ділянці. Коли він заходить усередину, то помічає місцевого бакалійника з улесливим виразом обличчя, яке враз спалахує, коли пропонує йому лискучу маленьку книжечку з текстом літургії, якої ні один, ні другий не розуміє, і пошарпане видання з текстами релігійних пісень, здебільшого поганеньких і надрукованих надто дрібним шрифтом. Сівши на своє місце і роззирнувшись довкола, він бачить саме тих своїх сусідів, кого волів би не бачити. Присилуй його розум снувати, наприклад, між виразом «образ Божий» і обличчями тих, що сидять поруч із ним (Лист 2)», — писав досвідчений біс Крутень до молодого біса Шашеня у творі Клайва Стейплза Льюїса.

Дещо ознайомившись з творчістю англійського письменника Джона Роналда Руела Толкіна (див. мої статті в попередніх номерах семінарійного «Слова»), цікаво також поглянути на творчість його доброго друга — Клайва Стейплза Льюїса (1898 – 1963) — творця відомих «Хронік Нарнії» (1950–1955). Однак зараз нас цікавитимуть не стільки вони, скільки інший, мабуть, менш відомий українському читачеві, твір — «Листи Крутеня» (1942). Через призму перших сторінок твору ми зможемо роздумувати над першими кроками повноцінного входження людини до Церкви Христової загалом і до життя своєї парохії зокрема.

Отож, ідея, котру поставив в основу твору автор, полягає в тому, що досвідчений біс на ім'я Крутень пише настанови своєму племіннику — ще молодому бісові Шашеню. Таким чином, англійський письменник немов намагається привідкрити «секрети» нашого духовного супротивника. Саме в перших листах, котрі зараз найбільше цікавлять нас у цих роздумах, Крутень дає настанови Шашеню, бо «підопічний» (так автор називає в

твори кожну людину, за котрою «закріплений» дияволом якийсь біс) молодого біса починає приходити до церкви.

Диявол боїться Церкви у її Божому вимірі, однак більш рішучий до боротьби з її людським виміром. Ось як це можна продемонструвати. На нашому особистому прикладі часто можемо засвідчити, що у храмі ми дуже уважні до інших людей, але не такі уважні до безпосередньої розмови з Богом. Нам важливо, у що інші парохіяни сьогодні одягнуті, чи рівно всі стоять, чи «клячуть» та «стоять» у «правильних» місцях Літургії тощо. Таким чином, зовнішній обряд і традиція стають для нас важливішими за те, що мало би цей обряд наповнювати. Відтак, замість того, аби приблизити нас до Бога, така наша «релігійність» може нас від Нього віддалити. Адже ми справді не бачимо тієї Церкви, котра викликає тривогу «в лавах найхоробріших спокусників», зате безупинно спостерігаємо за плодами праці самого спосусника, таким чином піддаючись його ж провокаціям.

«Отже, якнайдужче посилюй в підопічного розчарування та невдоволення, а вони неодмінно виникнуть у нього в перші кілька тижнів прилучення до Церкви» (Лист 2). Ось це — другий етап нашого «неправильного воцерковлення». Ознакою нашої слабкої віри стає розчарування — т. зв. «згіршення». Ми бачимо, що у церкві щось не так відбувається, хтось щось не так робить чи говорить — це може бути і хтось з мирян, і сам священник. Тоді ми розчаровуємося і робимо висновок, що більше не підемо до тієї парохії, осуджуючи всіх до неї приналежних.

Часто прикладом такого конфлікту особи і спільноти стає, на жаль, конфлікт поколінь. Старше покоління часто має своє сприйняття, наприклад, церковного співу — повільного, зтяжного. Натомість молодь хоче, аби богослужіння відбувалося в швидкому темпі. Старші люди мають дещо інші вимоги до одягу, котрий молодь обирає для храму. Таких прикладів доволі багато. І коли молода нецерковлена людина приходиться до храму, то першими її враженнями і першим досвідом може стати те, що на неї здивляються, її осуджують за штани замість спідниці, «тягнуть вниз, бо треба клякнути» тощо. Така ситуація може зруйнувати той зародок доброго молитовного бажання, котрий виник у ще духовно незрілій душі. Тому необхідно розуміти, що Церква об'єднує всі покоління в одному щирому прагненні — спілкуватися з Богом. Тут немає розподілу на покоління, на погляди, на принципи, тут не такий важливий одяг чи інші речі, тому не варто зводити всю нашу церковність до такої дріб'язковості, адже це — одне з багатьох діл Крутень, які й описує Льюїс: «Треба вміло спрямовувати злобу на його близьких сусідів, яких він бачить щодня, а зичливість переносити на віддалені об'єкти — на тих людей, яких він не знає (Лист 6)».

Храм має стати місцем любові і до живого Бога, і до інших безпосередньо присутніх людей, а не до «ефемерного Бога» і «відсутніх людей». Насправді легко любити людину, з котрою не маємо нічого спільного, але значно важче — ту людину, котру бачимо щодня. На жаль, у храмі, котрий покликаний руйнувати такі упередження, ця закономірність часто продовжується. Щоб вміти любити Бога, маємо вміти любити і людей: «Як хто скаже: Я Бога люблю, та ненавидить брата свого, той неправдомовець. Бо хто не любить брата свого, якого бачить, як може він Бога любити, Якого не бачить?» (І Ів 4:20).

Таким чином, зі сторони всіх тих, хто збирається у храмі на молитву, слід іноді вміти поступитися обрядовістю задля того, коли з'являється шанс народження нового християнина. Вимоги маємо ставити до себе, а не до інших. Водночас той, хто лише почав свій шлях, мірою свого подальшого воцерковлення і духовного зростання має все більше цінувати і ті обряди та традиції, котрі століттями і тисячоліттями плекалися у Церкві, зокрема щодо храмової культури. Така ситуація стала би компромісом поколінь у храмі. Терпеливість з одного боку, а повага — з іншого.

Водночас сама тема спілкування з Богом невидимим також цікаво представлена у «Листах Крутень», де досвідчений біс розповідає молодому: «Я знаю випадки, коли той, кого підопічний називав «Богом», насправді містився в лівому кутку стелі спальні або всередині його голови, або на розп'ятті на стіні. Та хоч би яким був той об'єкт, підопічного треба змусити молитися саме йому, тобто предметові, який створив він, а не Особі, яка створила його (Лист 5)». Завжди існує спокуса ототожнити Бога зі святою, але все ж неживою, річчю, предметом. Ми можемо зовсім не спілкуватися з Богом як з Особою, зате будемо дуже бережно ставитися до якогось матеріального християнського символу. Протилежна спокуса — абсолютно знецінити ікону, хрест чи, для прикладу, давню українську традицію молитовного покуття в домі. Коли будуємо собі нові й дорогі будинки тепер, то рідко знаходиться місце для образу на стіні, адже це не модно. Попри те, всі ми в неділю (в кращому випадку) декларуємо себе «християнами». Вірні інших релігій таки менше бояться та соромляться визнавати свою віру. Тому всі зовнішні образи усувати неправильно. На початку нашого молитовного досвіду нам необхідна ікона, нам необхідні жести, аби участь в молитві брала вся людина — і тіло, і душа, і дух. Однак виконавши всі зовнішні приписи, не забуваймо, що Бог не їх найперше вимагає, вони нам потрібні! Мірою нашого молитовного зростання ми все менше потребуватимемо зовнішніх елементів, але не намагаймося перескочити кілька кроків. До такого поспіху заохочує нас Крутень: «Один із їхніх поетів, Колрідж, писав, що він молився не «ворушачи губами» і не «стоячи на колінах», а просто «спрямовував свій дух на любов» і входив у «молитовний стан». Оце саме та молитва, якої нам треба. Оскільки вона дещо подібна до мовчазної молитви, яку практикують ті, хто просунувся дуже далеко в служінні Ворогові, то зарозумілі й ледачі підопічні захоплюються нею досить довго. Принаймні їх можна переконати, що положення тіла не має ніякого значення під час молитви» (Лист 4). Молитва лежачи, наприклад, не має нічого поганого в собі. Однак... Коли ми ввечері перед сном ставимо собі питання: «А чому я не можу молитися лежачи?», — то краще

перезформуємо це питання так: «А чому я хочу молитися лежачи?». Відповідь буде проста — нам на все вистачає енергії за день, окрім молитви, ми страшенно втомлені, в нас немає часу, адже його знову ж на все вистачає, окрім молитви. Або ж як тільки ми хочемо «традиційно» ввечері помолитися, то одразу ж з'являється ще сто справ. Звичний наслідок — молитва у ліжку, лежачи в напівсонному стані. Доводячи, що зовнішнє і формальне у молитві цілком неважливе, ми самі ж і перетворюємо молитву у найбільшу формальність, адже просто «відбуваємо» її, «бо так треба».

Маючи перед собою певні секрети ворога на війні, стає значно легше перемогти в бою. Знаючи ось такі секрети спокусника і маючи за зброю щирю віру та дитячу молитву — можна, нарешті, стати справжнім християнином, котрий хоче постійно і молитовно пізнавати Бога, котрий є Любов'ю, а «ще ніхто не встановив межі Божої Любові» (з фільму «Голгофа», котрий і рекомендуємо, при нагоді, всім читачам переглянути).

Микола ВИТІВСЬКИЙ / Як Крутень заважає нам у храмі // СЛОВО № 3 (59) 2014, с.23-24